

Franjo barun Trenk

1. Uvod

U radu ću čitatelju približiti povijesnu, ali i književnu ličnost Franju Trenka govoreći o njegovoj ranoj mladosti, mnogim životnim borbama i bitkama u službi, ali i u privatnom životu te o književnicima koji su utjecali na stvaranje slike o njemu i njegovoj pojavi na prostoru Hrvatske, ali i u ostatku Europe.

2. Obitelj i mladost Franje Trenka

Franjo Trenk potječe iz vrlo ugledne pruske časničke obitelji koja se istaknula visokim činom u pruskoj vojsci tijekom vlasti brandenburških Hohenzollerna. Veliki dio njegove bliže obitelji je bio u službi velikih dostojanstvenika vremena u kojem su živjeli. U pruskim kronikama pustolova i rođaka Franje Trenka, takozvanog Fridrika Trenka, mogu se pročitati razna junaštva. Fridrikov otac, Franjin stric, je bio vrhovni konjanički general u Königsbergu te je umro 1740. godine. Franjin otac, Ivan barun Trenk, prvo je služio u pruskoj vojsci, a kasnije se pridružuje austrijskoj vojsci nakon što je nastupio ofenzivni rat Austrije protiv Osmanskog Carstva. Odrekao se protestantizma i postao katolik. Bio je barjaktar te je sudjelovao u ratovima u vrijeme Leopolda I., Josipa I. i Karla VI., a početkom XIII. st. je oženio Franjinu majku, gospođu Keiler von Hargvatten. Dobili su tri sina i razlika je bila po dvije godine između svakoga od njih redom. Franjo Trenk, najmlađi od sinova, rođen je u južnoj Italiji 1711. godine te ga je prilikom rođenja zamalo zadesila smrt, no babica ga je uspjela spasiti prilikom tog skoro pa tragičnog događaja. Barun se susretao ne samo tijekom svoga života u zrelijoj dobi već i u vrlo ranoj mladosti te djetinjstvu sa vrlo rizičnim trenutcima koji su mogli kobno završiti po njegov život. *Nije mu bilo ni šest mjeseci, kad ali nekog dana spade sa svoje dječje stolice u komin, pa tek na njegovu viku izvuče ga neoprezna dadilja iz žari; za čitavog života mogle su se vidjeti na njegovom inače snažnom tijelu ljute opeklina* (Šišić, 1994, 68). Franjo Trenk je u djetinjstvu bio vrlo zaigrano dijete, nemirne prirode. *No otac vidjevši kake je nemirne naravi njegov Franjo, odluči, da će ga od sada imati uvijek na oku, pa s toga morao je mali nevaljalac svakud da prati oca svoga* (Šišić, 1994, 69). Često su mijenjali boravište zbog očevih dužnosti tijekom njegova djetinjstva te se tako jednom uspio sakriti te promatrati bitku protiv Osmanlija kod Petrovaradina koja se zbila 5. kolovoza 1716. godine, u kojoj je njegov otac sudjelovao te zadobio rane. Također tijekom boravka u Španjolskoj je zadobio rane te ga je tada posluživao njegov najmlađi sin, Franjo. Kada su dovoljno odrasli za školovanje, otac je Franju i njegovu dvojicu starije braće poslao na naobrazbu u Šopron kod Jezuita. Tamo je mladi Franjo upadao u nevolje, borbe, ali i svađe sa svojom starijom braćom zbog čega se vratio u tvrđavu Brod od kuda ih je svu trojicu otac nedugo nakon incidenta poslao u Požegu da se obrazuju. S obzirom na činjenicu da je već u vrlo ranoj dobi pokazao svoj borbeni i neustrašivi karakter, nagovarao je oca da ga

pusti u vojsku. Prvo je postao barjaktar te se osamostalio u dobi od 16 godina. Franju Trenka su zadesile tragedije jedna za drugom u vrlo kratkom razmaku, prvo je poginuo njegov najstariji brat u nesreći tijekom vožnje u kočiji. Sva trojica braće su odlučili ispratiti gosta svoga oca, grofa i njegovu kći, te kada su krenuli iz Đakova prednji kotač kočije je naglo udario o panj u šumi i svi su se prevrnuli, no najstariji brat koji je upravljao kočijom je pao među konje i tako preminuo. Ova je tragedija pogodila cijelu obitelj te su ubrzo za njim preminule Franjina baka, grofica von Witt. Nakon nje je preminula Franjina majka, gospođa Kettler von Hergvatten. Smrti jedna za drugom su jako utjecale na njegova oca koji se više nije ženio, kao i na Franju koji je bio u velikoj žalosti. Tijekom boravka u Beču sa svojim ocem, Franjin stariji brat koji je imenovan zastavnikom u Wallisovoj pukovnji, umire od angine. Kako je tada postao sin jedinac, jedini nasljednik svoga oca, uputio se na imanja u Slavoniju i tamo se bavio gospodarstvom te se oženio i dobio četvero djece. U tom razdoblju se Franjo ponovno susreo sa tragedijom, smrću svoje žene i djece koji su oboljeli od kuge te tako izgubili svoje živote. Ostao je sam, nije mu preostalo ništa drugo nego se ponovno vratiti u službu te osnovati svoju četvu, što će učiniti nakon što mu kraljica Marija Terezija odobri tu mogućnost poznavajući Trenkove sposobnosti i vještine kao ratnika jer se iskazao u ratu za austrijsku baštinu, u Šleskom ratu. Tako je Trenk osnovao svoju vlastitu četvu pandura koji su se po cijeloj nekadašnjoj Europi borili u njezino ime, ali i harali na području Slavonije te uništavali neprijatelje, najčešće hajduke.

3. Dogodovštine i opasnosti

Franjo Trenk je tijekom svoga života nakon služenja u austrijskoj vojsci odlučio otići u rusku. Naime, general grof Friedrich Heinrich von Seckendorf je odbio Trenka u njegovim naumima te se on pridružuje Rusiji, pukovnji dobrovoljaca u borbi protiv Turaka. Franjo je bio bliži rođak s majčine strane sa kraljicom Anom Ivanovnom koja je bila udovica Kettlera von Kurlanda te je tako osigurao svoj položaj unutar vojske. Tada se bio istaknuo kao vojnik, no dolazilo je i do razmirica sa pukovnikom te je osuđen na smrt. Spasio ga je general Burkhard Christoph grof von Münnich. Tako je Franjo Trenk dobio pomilovanje te spasio živu glavu. Ovu je osudu smatrao degradiranjem zbog svoje njemačke nacionalnosti te se ljut zaputio u Ugarsku, a zatim i u Hrvatsku, odnosno Slavoniju. U slavonskoj Hrvatskoj osnovao je svoju pukovnju koja je proganjala hajduke. Jednom je prilikom, proganjajući hajduka Vidaka koji je pobjegao u Bosnu te ga tamo i ubio u dvoboju, austrijska vlast pokrenula postupak protiv njega pod izlikom da je povrijedio tursku granicu. Franjo je zatražio pomoć Marije Terezije u Beču te je zadobio pomilovanje i čin potpukovnika. Vratio se u Slavoniju i osnovao pukovnju pandura. Pukovnja se sastojala od egzotično odijevanih pandura koji su stupili pred mladom Marijom Terezijom tijekom svečanog mimohoda. Njegova se pukovnja smatrala vrlo okrutnom, ali je bila prepoznata i po junaštvu. *Okrutnosti koje su njegovi panduri počinili kad su na juriš zauzeli Cham u Bavarskoj pričale su se nadaleko, ali i njihova junaštva kao npr. Proboj fronte na Rajni, kad je Franjo navodno, 30. lipnja 1744, prešao Rajnu sa 190 momaka i odmah dao da se svira austrijska himna, tako da su Francuzi pomislili da je cijela armija prešla Rajnu i nadali se u bijeg* (Pederin, 1977, 179). Tijekom pobune u Slavoniji kraljica je Franju poslala ugasiti pobunu te je 9 dana nakon njegova odlaska umro Franjin otac koji je svečano

sahranjen u župnoj crkvi. Trenk se uspješno vratio po svojoj dužnosti u Slavoniju sakupivši 900 vojnika te je nadodao još 100 pandura sa svojih imanja te su trebali krenuti prema Pleternici. *Tek što sam izveo taj manevar pobunjenici, u kojih sam uživao strahopoštovanje, naslutivši moj dolazak, te doznajući da sam doista stigao, poslali su četvoricu kolovođa pobune i 32 pratioca na pregovore sa mnom i generalom Engelshofenom* (Buczynski, 2015, 188). Osim što se Franjo Trenk upuštao u vrlo opasne borbe, odnosno bitke, za njega se tvrdilo kako je volio i ljubovati. Njegova je prva ljubav bila mlada četrnaestogodišnjakinja koju je često posjećivao ispod njezina prozora. Nakon što je steknula povjerenje u njega pustila ga je u svoje odaje. Ljubav se ipak nesretno završila po oboje jer su ju roditelji poslali u samostan shvativši da se dvoje zaljubljenih ljubavnika viđaju. Isprva ljut i bijesan na njih, Franjo je kasnije odlučio prihvatiti situaciju u kakvoj se našao i nastaviti dalje.

4. Propast i smrt

Trenk je bio optužen od strane svojih neprijatelja, dvadeset pandurskih časnika te je protiv njega podignuta ratna tužba. Optuživan je za nemilosrdno i okrutno postupanje sa časnicima, pripadnicima svoje pukovnije, plijenjenje i robovanje, silovanje žena i djevojaka, pronevjeru blagajne i bunu protiv kraljice kako bi zavladao Slavonijom. Kada je saznao za sadržaj optužbe odmah se uputio u Beč kod kraljice i tražio je pomilovanje. Marija Terezija je povjerila slučaj članovima povjerenstva, a na čelu je bio feldmaršal, grof Cordua. Komisija ga je proglasila uglavnom nevinim te je morao platiti odštetu u iznosu od 2000 forinti. Nakon toga je kraljica ponovo naredila strogu istragu jer je imala povjerenja u određene ljude i tijekom te njezine odluke Franjo je trebao ostati u svojoj sobi dok nije u potpunosti oslobođen krivnje, no uputio se u gledalište. Tamo je izbio incident jer je ugledao svog neprijatelja, grofa Laudona. Odveden je u svoju sobu ispred koje je postavljena naoružana straža te poručnik. Princ Karlo je u svojim pismima nastojao objasniti neistinite optužbe protiv Trenka, no jedan od članova komisije je pronalazio primjedbe na što je Trenk burno odreagirao te je osuđen ponovo na smrt. Marija Terezija mu savjetuje da traži milost i oprost, no Trenk to tvrdoglavo odbije u nadi da će biti oslobođen. U posjetu je u tamnicu došao Fridrik Trenk, njegov rođak, koji ga nagovara na bijeg što Trenk odbija i zatim ga prijavljuje. U dvije godine je uspio napisati svoje memoare te ih objaviti u Frankfurtu. Njegova konačna presuda se dogodila 1747. godine kada mu je oduzet pukovnički čin i osuđen je na doživotnu tamnicu u Spielbergu kod Brna u Moravskoj. Tada je imao dovoljno vremena da razmisli o svojoj burnoj prošlosti te je odlučio ostaviti svoja imanja dvojici dvorskih savjetnika koje je sam izabrao. Sagradio je kapelu u Spielbergu, sirotinji je ostavio 80 000 forinti te 30 000 forinti bolnici u Chamu, bavarskom gradu, a Fridrika je htio postaviti na mjesto baštinika, ali pod uvjetom da postane katolik. Umro je 4. listopada 1749. godine, u dobi od 38 godina.

5. Novine i životopis

Kao ličnost je Franjo Trenk bio iznimno zanimljiv javnosti te su o njemu pisale novine, ali su se njegovim imenom i životnim dogodovštinama služili i razni književnici kako bi približili povijest većem krugu čitatelja. "Gaceta de Madrid" su novine koje su izvijestile javnost o ranjenom Trenku u bitci kod Kollina te o bitci kod Zarove, a da pritom nisu ništa loše napisale o njemu, iako je bio optužen i sudilo mu se u to vrijeme. Franjo Trenk je postao junakom hrvatske narodne pjesme kada ga je Andrija Kačić Miošić predstavio u svojoj pjesmi. O njemu govore i uspomene rođaka Friedricha von der Trencka koje su objavljene u Berlinu 1787. godine. Theodor Wahrmann je napisao najvažnije djelo njemačke romantične povijesne znanosti o Franji Trenku, zatim Luka Ilić, Ferdo Šišić te Kukuljević Sakcinski su pisali o njemu. Osim njih tu se našao i slovenski književnik Đure Pandurić koji isprepliće tragično s komičnim u svojem djelu. Pietro Chiari je napisao prijevod i preradbu Trenkova životopisa te je njegovo djelo zaživjelo veliki uspjeh. Hübner se također poslužio Trenkovim životopisom te je napisao roman u kojem je zastupljena konverzacija koju je postigao obraćajući se čitatelju.

6. Zaključak

Možemo zaključiti kako je Franjo Trenk bio iznimno važna ličnost, no više za književnost, nego za povijest zbog mnogih neutemeljenih izvora kojima su se tada koristili književnici te koji su se koristili stilskim djelima i preokretali ili preuveličavali nekada istinu o njemu kako bi njihova djela bila zanimljivija i doprla do što većeg broja čitatelja. No, isto tako Trenk je imao mnogo neprijatelja koji su pisali jako loše o njemu pa je teško ustanoviti što je zapravo istina, iako je za hrvatsku književnost i čitateljsku publiku uvijek bio i ostao veliki junak s prostora Slavonije bez obzira na svoje korijene i nacionalnost.

Literatura:

Buczynski, Alexander (2015). Memoari baruna Franje Trencka, Slavonski Brod

Pederin, Ivan (1977). "Začinjavci", štinci i pregaoci: vlastite snage i njemačke pobude u hrvatskoj književnosti, Zagreb

Šišić, Ferdo (1994). Franjo barun Trenck i njegovi panduri, Vinkovci (Zagreb, 1900.)

